Εισαγωγικά σημειώματα των επιστημονικών επιμελητών της ελληνικής έκδοσης

Η συμβολή της ποιοτικής έρευνας έχει αναδειχθεί έντονα τις τελευταίες δεκαετίες, καθώς προσφέρει πολύτιμα εργαλεία για την εις βάθος κατανόηση, την ερμηνεία των νοημάτων και την ανάδειξη των υποκειμενικών εμπειριών. Η ποιοτική έρευνα δεν είναι μόνο μία μέθοδος· είναι μια διαδικασία που απαιτεί έναν συνδυασμό γνώσης, εξειδικευμένων δεξιοτήτων αλλά και ενσυναίσθησης. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι διεξάγεται σε σύνθετα κοινωνικά και πολιτισμικά πλαίσια, όπου η ανθρώπινη εμπειρία είναι πολύπλοκη και συχνά απρόβλεπτη. Σε έναν κόσμο που χαρακτηρίζεται από αυξανόμενη πολυπλοκότητα, ασυμμετρία στις σχέσεις εξουσίας και πολλαπλότητα φωνών, η ποιοτική προσέγγιση καθίσταται απαραίτητο εργαλείο κατανόησης, αναστοχασμού αλλά και κοινωνικής παρέμβασης.

Η ελληνική έκδοση του έργου των Creswell και Poth, *Ποιοτική Έρευνα και Ερευνητικός Σχεδιασμός: Επιλέγοντας Μεταξύ Πέντε Προσεγγίσεων*, αποτελεί ένα φιλόδοξο εγχείρημα που έχει σκοπό να συνεισφέρει μια σημαντική προσθήκη στην ελληνική ακαδημαϊκή βιβλιογραφία. Το έργο στοχεύει να λειτουργήσει ως ένα χρήσιμο κείμενο για όσους και όσες παράγουν επιστημονική ποιοτική έρευνα με τη μορφή άρθρων σε περιοδικά, διδακτορικές διατριβές ή διπλωματικές και πτυχιακές εργασίες. Οι συγγραφείς, Creswell και Poth, αναδεικνύουν το γεγονός ότι η ποιοτική έρευνα μπορεί να δώσει φωνή σε περιθωριοποιημένες και ευάλωτες ομάδες, να αποκαλύψει κρυμμένες διαστάσεις της πραγματικότητας και να συμβάλει στην οικοδόμηση μιας πιο ολοκληρωμένης και ανθρώπινης γνώσης. Το έργο τους ξεχωρίζει για τη συνάρθρωση παιδαγωγικής ευαισθησίας και επιστημονικής αυστηρότητας.

Το βιβλίο αυτό προσφέρει στον/στην αναγνώστη/αναγνώστρια τα απαραίτητα «εργαλεία» για να κατανοήσει όχι μόνο τις θεωρητικές βάσεις που στηρίζουν κάθε ποιοτική προσέγγιση, αλλά και τις πρακτικές δυσκολίες που μπορεί να ανακύψουν κατά τη διαδικασία της ποιοτικής ερευνητικής διαδικασίας. Πέρα από την ακαδημαϊκή χρησιμότητά του, το βιβλίο ενισχύει έναν ευρύτερο προβληματισμό σχετικά με τη θέση του/της ερευνητή/τριας στη διαδικασία παραγωγής γνώσης, εγείροντας ερωτήματα σχετικά με την υποκειμενικότητα, την ερμηνεία και τη θέση του/της στην κοινωνία. Με αυτόν τον τρόπο, αναδεικνύεται ο σημαντικός ρόλος της προσωπικής στάσης και των αξιών του/της ερευνητή/τριας στην ερευνητική διαδικασία.

Το έργο των Creswell και Poth, το οποίο έχει καθιερωθεί διεθνώς ως ένα εγχειρίδιο αναφοράς, παρουσιάζει πέντε ποιοτικές προσεγγίσεις: την αφηγηματική έρευνα, τη φαι-

νομενολογική έρευνα, την εμπειρικά θεμελιωμένη θεωρία, την εθνογραφία και τη μελέτη περίπτωσης. Καθεμία από αυτές τις προσεγγίσεις αναλύεται διεξοδικά ως προς τη μεθοδολογία και τη φιλοσοφία της, αλλά και τις πρακτικές της εφαρμογές. Το ύφος του βιβλίου είναι κατανοητό, καθιστώντας το κατάλληλο και για αρχάριους/ες ερευνητές/τριες, χωρίς να υπονομεύεται η εννοιολογική πολυπλοκότητα που απαιτείται για να προσεγγίσουν το θέμα με ουσιαστικό τρόπο. Ο αφηγηματικός τρόπος και η δομή του βιβλίου επιτρέπουν σταδιακή και συστηματική εισαγωγή στην ποιοτική έρευνα και η σύνδεση ανάμεσα στα θεωρητικά θεμέλια και στις πρακτικές εφαρμογές διατρέχει όλα τα κεφάλαια, προσφέροντας όχι μόνο γνώσεις αλλά και εργαλεία για τον ερευνητικό σχεδιασμό.

Συγκεκριμένα, το βιβλίο περιλαμβάνει 11 κεφάλαια, τα οποία συνθέτουν ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο για την πλήρη κατανόηση της ποιοτικής ερευνητικής διαδικασίας. Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μια περιγραφή ως προς το περιεχόμενο και τη φιλοσοφία του βιβλίου, ξεκινώντας με τον ορισμό της ποιοτικής έρευνας, τα βασικά χαρακτηριστικά της αλλά και τις θεμελιώδεις παραδοχές της. Παράλληλα, εισάγει τους/τις αναγνώστες/στριες στις πέντε προσεγγίσεις (αφηγηματική, φαινομενολογική, εθνογραφική, εμπειρικά θεμελιωμένη θεωρία και μελέτη περίπτωσης) που θα ακολουθήσουν, συμπεριλαμβανομένων των βασικών συγγραμμάτων για καθεμία από αυτές. Στο Κεφάλαιο 2 γίνεται αναφορά στις επιστημολογικές και οντολογικές βάσεις της ποιοτικής έρευνας, δίνοντας έμφαση στις εννοιολογικές και φιλοσοφικές καταβολές της, ενώ παράλληλα αναδεικνύονται οι βασικές της διαφορές από την ποσοτική έρευνα. Στο Κεφάλαιο 3 εξετάζονται τα βασικά στοιχεία για τον σχεδιασμό μιας ποιοτικής μελέτης, επανεξετάζεται ο ορισμός της ποιοτικής έρευνας και διερευνώνται οι λόγοι χρήσης της. Ακόμα, περιγράφονται τα στάδια της διαδικασίας της έρευνας, καθώς και οι δεξιότητες που απαιτούνται για την εκπόνηση μιας «καλής» ποιοτικής έρευνας. Στο Κεφάλαιο 4 παρουσιάζονται αναλυτικά οι πέντε βασικές ερευνητικές παραδόσεις, συγκρίνοντάς τες τόσο σε επίπεδο θεωρητικών αρχών όσο και τεχνικών εφαρμογής, παρέχοντας παράλληλα σαφή κριτήρια για την επιλογή της κατάλληλης μεθοδολογικής προσέγγισης. Σε συνέχεια, στο Κεφάλαιο 5 παρουσιάζονται πέντε δημοσιευμένα άρθρα, δηλαδή ένα για κάθε προσέγγιση, αναδεικνύοντας τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τις δομές τους. Μέσω της σύγκρισης αυτών των παραδειγμάτων, τα οποία παρουσιάζονται ολοκληρωμένα στα Παραρτήματα Α-Ε, παρέχεται καθοδήγηση στον τρόπο επιλογής της κατάλληλης ερευνητικής προσέγγισης, ανάλογα με τους στόχους και το αντικείμενο της εκάστοτε ποιοτικής έρευνας. Αυτά τα πέντε κεφάλαια αποτελούν ουσιαστικά μια εισαγωγή στις πέντε προσεγγίσεις, καθώς και μια επισκόπηση της διαδικασίας του ερευνητικού σχεδιασμού. Ειδικότερα, θέτουν το υπόβαθρο για τα υπόλοιπα κεφάλαια, τα οποία παρουσιάζουν στη σειρά κάθε βήμα στην ερευνητική διαδικασία. Επομένως, στο Κεφάλαιο 6 αναλύεται ο τρόπος διαμόρφωσης της εισαγωγής μιας ποιοτικής μελέτης, δίνοντας έμφαση στη σύνδεση μεταξύ δήλωσης προβλήματος, σκοπού και ερευνητικών ερωτημάτων ενώ, παράλληλα, παρουσιάζεται ο τρόπος με τον οποίο τα στοιχεία αυτά μπορούν να προσαρμοστούν στις πέντε βασικές προσεγγίσεις. Σε συνέχεια, στο Κεφάλαιο 7 αναλύονται τα βασικά στάδια της διαδικασίας συλλογής δεδομένων στην ποιοτική έρευνα, όπως επιλογή δείγματος και δειγματοληψία, βασικά ζητήματα δεοντολογίας, ζητήματα πρόσβασης, οργάνωσης και αποθήκευσης πληροφορί-

ας. Στο Κεφάλαιο 8 εξετάζονται οι διαδικασίες ανάλυσης και αναπαράστασης δεδομένων στην ποιοτική έρευνα, ενώ ταυτόχρονα επισημαίνεται ο ρόλος των ψηφιακών εργαλείων και των δεοντολογικών παραμέτρων στη διαδικασία ανάλυσης δεδομένων. Το Κεφάλαιο 9 παρουσιάζει τους τρόπους συγγραφής και παρουσίασης των ευρημάτων, καθώς και τον τρόπο με τον οποίο ενσωματώνονται σε καθεμία από τις πέντε ερευνητικές προσεγγίσεις. Το Κεφάλαιο 10 εξετάζει την εγκυρότητα και την αξιοπιστία στην ποιοτική έρευνα ως ενδεικτικές στρατηγικές επιστημονικής ακεραιότητας και ενίσχυσης της αξιοπιστίας των ευρημάτων. Τέλος, στο Κεφάλαιο 11 γίνεται μια σύνθεση αλλά και ανακεφαλαίωση σε όλα τα προηγούμενα. Συγκεκριμένα, παρουσιάζεται ο τρόπος με τον οποίο μια αρχική μελέτη περίπτωσης μπορεί να μετασχηματιστεί σε καθεμία από τις πέντε προσεγγίσεις της ποιοτικής έρευνας, αναδεικνύοντας τις διαφορές στη στόχευση και στη μεθοδολογική εστίαση κάθε τύπου μελέτης.

Σε όλα τα κεφάλαια περιλαμβάνονται ερωτήσεις για συζήτηση, οι οποίες βοηθούν στον προσανατολισμό των θεμάτων, καθώς και βασικοί όροι, οι οποίοι τονίζουν τους κύριους όρους του βιβλίου. Ιδιαίτερα χρήσιμες είναι οι επιλεγμένες δημοσιευμένες μελέτες, που αντιπροσωπεύουν καθεμία από τις πέντε προσεγγίσεις της ποιοτικής έρευνας και οι οποίες λειτουργούν ως γέφυρα μεταξύ θεωρίας και πρακτικής. Παράλληλα, οι δραστηριότητες, σε κάθε κεφάλαιο, επεκτείνουν τη μάθηση και τροφοδοτούν τον σχεδιασμό της δυνάμει ποιοτικής έρευνας. Επιπλέον, τα παραδείγματα βοηθούν στην περιήγηση του πραγματικού κόσμου, ενώ οι έλεγχοι κεφαλαίων συνεισφέρουν στην αξιολόγηση του βαθμού στον οποίο το αναγνωστικό κοινό έχει κατανοήσει τις επιδιωκόμενες γνώσεις και δεξιότητες. Σημαντικό στοιχείο σε κάθε κεφάλαιο είναι οι συνόψεις και οι οπτικοί βοηθοί (σχήματα και πίνακες) μέσω των οποίων παρουσιάζονται οι νέες πληροφορίες. Τέλος, σε κάθε κεφάλαιο δίνεται το έναυσμα για περαιτέρω μελέτη, ενθαρρύνοντας τον/την αναγνώστη/στρια για εξερεύνηση της σύγχρονης βιβλιογραφίας. Τα πλήρη άρθρα που αντιστοιχούν σε καθεμία από τις ποιοτικές προσεγγίσεις παρατίθενται σε παραρτήματα τα οποία λειτουργούν υποστηρικτικά, εμπλουτίζοντας το κύριο σώμα του κειμένου με πρακτικά παραδείγματα εφαρμογής, δείγματα από δημοσιευμένες μελέτες, θεωρητικά μοντέλα και αναλυτικές αναπαραστάσεις ερευνητικής εργασίας, παρέχοντας με αυτόν τον τρόπο πολύτιμο υλικό για τη διδακτική και επαγγελματική αξιοποίηση του βιβλίου. Τέλος, σε μια εποχή όπου η ψηφιακή έρευνα αναπτύσσεται ραγδαία, η εξοικείωση με τα λογισμικά ανάλυσης ποιοτικών δεδομένων (όπως το NVivo, το MAXQDA, το ATLAS.ti κ.ά.) θεωρείται απαραίτητη για τους/τις νέους/ες ερευνητές/τριες. Το βιβλίο προσφέρει μια πρώτη ουσιαστική γνωριμία με αυτά τα εργαλεία, εξηγώντας τον τρόπο με τον οποίο μπορούν να εφαρμοστούν στη διαχείριση, οργάνωση και ανάλυση ποιοτικών δεδομένων, χωρίς ωστόσο να χάνεται η ερμηνευτική διάσταση της διαδικασίας.

Η επιστημονική επιμέλεια αυτής της έκδοσης ήταν μια σύνθετη και δύσκολη διαδικασία, καθώς απαιτούσε γλωσσική ακρίβεια και μεταφορά των εννοιών στο περιβάλλον της ελληνικής ακαδημαϊκής και ερευνητικής κοινότητας. Η πολυσημία των εννοιών της ποιοτικής έρευνας, οι σύνθετες φιλοσοφικές τους βάσεις και οι διεθνώς ποικίλες εφαρμογές τους καθιστούσαν την προσπάθεια αυτή ιδιαίτερα απαιτητική. Για την επίτευξη των παραπάνω, δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στην εναρμόνιση της ορολογίας σύμφωνα με

τα καθιερωμένα πρότυπα της ελληνικής επιστημονικής παράδοσης. Από τη στιγμή που ο στόχος ήταν η ακριβής διατήρηση του αρχικού πνεύματος, οι αλλαγές στο αρχικό κείμενο περιορίστηκαν και εισήχθησαν μόνο όταν κρίθηκε απολύτως απαραίτητο, είτε για λόγους σαφήνειας και ακρίβειας είτε για ενίσχυση της εκπαιδευτικής αποτελεσματικότητας του έργου, πάντα σε συνδυασμό με την ακαδημαϊκή συνέπεια.

Το παρόν έργο γεφυρώνει με επιτυχία τη θεωρία και την πράξη, προσφέροντας πρακτικές στρατηγικές για την αναπαράσταση των δεδομένων, κριτήρια για την αξιολόγηση της ερευνητικής ποιότητας, καθώς και εκτενείς συζητήσεις για τη δεοντολογία. Η σύνθεση όλων αυτών των στοιχείων ενισχύει την επιμόρφωση ενός σύγχρονου ερευνητικού υποκειμένου που είναι ικανό να στοχάζεται κριτικά, να παρεμβαίνει με ευαισθησία και να ερμηνεύει με ακεραιότητα τα κοινωνικά φαινόμενα. Το βιβλίο μπορεί να ενισχύσει το επιστημολογικό υπόβαθρο των φοιτητών/τριών και να συμβάλει αποφασιστικά στην ακαδημαϊκή συζήτηση για τη σημασία της έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες. Ακόμα, ο τρόπος με τον οποίο είναι δομημένο το εν λόγω έργο βοηθά στην ανάπτυξη δεξιοτήτων οι οποίες είναι απαραίτητες για να επιλέξει κάποιος/α την κατάλληλη ερευνητική προσέγγιση για το εκάστοτε ερευνητικό θέμα. Ελπίζω ότι η συνεισφορά μου σε αυτή την προσπάθεια θα συμβάλει στα παραπάνω και θα αποτελέσει ένα χρήσιμο εργαλείο για κάθε ερευνητή και ερευνήτρια που αναζητά νόημα, συνάφεια και αυθεντικότητα στον επιστημονικό του/της λόγο, δουλεύοντας με πάθος, επιμονή και φαντασία για τη δημιουργία νέας γνώσης.

Αγγελική Καζάνη
Επίκουρη Καθηγήτρια
Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής,
Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Η ελληνική έκδοση του βιβλίου *Ποιοτική Έρευνα και Ερευνητικός Σχεδιασμός: Επιλέγοντας μεταξύ Πέντε Προσεγγίσεων* (*Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Approaches*) των John W. Creswell και J. David Creswell έρχεται να καλύψει ένα σημαντικό κενό στη βιβλιογραφία των κοινωνικών επιστημών στην Ελλάδα. Παρά τη σημαντική και διεθνώς εδραιωμένη παράδοσή της, η ποιοτική έρευνα δεν έχει έως σήμερα τύχει επαρκούς εκπροσώπησης στη γλώσσα μας μέσω έργων που να συνδυάζουν θεωρητική εμβάθυνση, μεθοδολογική σαφήνεια και πρακτική καθοδήγηση. Το παρόν σύγγραμμα αποτελεί έργο διεθνούς κύρους και χρησιμοποιείται ευρέως σε πανεπιστημιακά προγράμματα, τόσο σε προπτυχιακό όσο και σε μεταπτυχιακό επίπεδο, για την εκπαίδευση ερευνητών στην ποιοτική μεθοδολογία. Η απόδοσή του στα ελληνικά φιλοδοξεί να στηρίξει την ενδυνάμωση της ποιοτικής έρευνας στη χώρα μας και να διευρύνει τις δυνατότητες μελέτης και εφαρμογής της.

Η σημασία του έργου αυτού γίνεται περισσότερο κατανοητή αν αναλογιστούμε την εξέλιξη της ποιοτικής έρευνας τα τελευταία πενήντα χρόνια. Από μια μεθοδολογική προσέγγιση που βρισκόταν στο περιθώριο των κυρίαρχων θετικιστικών και ποσοτικών προσεγγίσεων, η ποιοτική έρευνα έχει καταστεί σήμερα βασικός άξονας μελέτης σε πολλούς επιστημονικούς κλάδους: την κοινωνιολογία, την ψυχολογία, την παιδαγωγική, τις επιστήμες υγείας, τη διοίκηση επιχειρήσεων αλλά και σε διεπιστημονικά πεδία, όπως οι σπουδές φύλου ή οι πολιτισμικές σπουδές. Το βιβλίο των Creswell και Creswell αποτυπώνει αυτή τη στροφή, δίνοντας έμφαση στη θεμελιωμένη θεωρία, στην εθνογραφία, στη φαινομενολογία, στη μελέτη περίπτωσης και στην αφηγηματική έρευνα, που συγκροτούν τις πέντε κύριες θεματικές που αναπτύσσονται εκτενώς στο έργο. Ένα από τα σημαντικότερα πλεονεκτήματα του βιβλίου είναι η συγκριτική παρουσίαση των πέντε αυτών βασικών παραδόσεων της ποιοτικής έρευνας. Οι συγγραφείς δεν περιορίζονται σε μια περιγραφική παρουσίαση, αλλά αναλύουν σε βάθος τις θεωρητικές ρίζες, τις εννοιολογικές παραδοχές, τις μεθοδολογικές στρατηγικές και τις πρακτικές εφαρμογές κάθε προσέγγισης.

Για τον Έλληνα αναγνώστη, η μετάφραση αυτού του βιβλίου δεν αποτελεί απλώς μια διευκόλυνση πρόσβασης σε ξενόγλωσσο υλικό. Αντίθετα, συνιστά ένα βήμα για την εδραίωση της ποιοτικής έρευνας ως μεθοδολογικής προσέγγισης ισότιμης με την ποσοτική. Η ελληνική ακαδημαϊκή παράδοση, παρότι διαθέτει εξαιρετικά παραδείγματα εφαρμογής της ποιοτικής μεθοδολογίας, συχνά υπήρξε περισσότερο προσανατολισμένη σε ποσοτικές μεθόδους, είτε λόγω της εκπαίδευσης είτε λόγω της έμφασης που δόθηκε από χρηματοδοτικούς φορείς σε συγκεκριμένα είδη ερευνητικών δεδομένων. Το παρόν σύγγραμμα αναδεικνύει την ισχύ και την εγκυρότητα της ποιοτικής έρευνας και καθιστά σαφές ότι η ερμηνευτική προσέγγιση, όταν εφαρμόζεται με συνέπεια και μεθοδολογική ακρίβεια, μπορεί να προσφέρει πολύτιμες γνώσεις για την κατανόηση του κοινωνικού κόσμου.

Ιστορική αναδρομή της ποιοτικής έρευνας στην Ελλάδα

Η ποιοτική έρευνα στην Ελλάδα έχει μια σχετικά όψιμη αλλά δυναμική πορεία. Στα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια, η ελληνική κοινωνική επιστήμη ακολούθησε κυρίως θετικιστικά και ποσοτικά πρότυπα, επηρεασμένη από τα διεθνή ρεύματα της εποχής αλλά και από την ανάγκη για στατιστική καταγραφή κοινωνικών φαινομένων σε μια περίοδο έντονων κοινωνικών και πολιτικών αλλαγών. Η κοινωνιολογία, που αναπτύχθηκε ιδιαίτερα από τη δεκαετία του 1960 και έπειτα, έδωσε αρχικά έμφαση στις ποσοτικές έρευνες, ιδίως σε θέματα κοινωνικής κινητικότητας, εκπαίδευσης και πολιτικής συμπεριφοράς.

Από τη δεκαετία του 1980, ωστόσο, αρχίζει να διαφαίνεται στροφή προς την ποιοτική προσέγγιση. Η παιδαγωγική επιστήμη, μέσα από μελέτες τάξης και σχολικής ζωής, υιοθετεί σταδιακά μεθόδους συνέντευξης, παρατήρησης και μελέτης περίπτωσης. Στην ψυχολογία, ιδιαίτερα στην κλινική και συμβουλευτική κατεύθυνση, εισάγονται ερευνητικά σχέδια που βασίζονται στη βιογραφική αφήγηση και στη φαινομενολογική προσέγγιση της εμπειρίας. Στον χώρο της κοινωνιολογίας, η εθνογραφία αποκτά όλο και μεγαλύτερη παρουσία, κυρίως σε εθνοτικές και πολιτισμικές μελέτες, σε μελέτες νεολαίας και φύλου.

Σημαντικό ορόσημο για τη διάδοση της ποιοτικής έρευνας στην Ελλάδα αποτέλεσε η ίδρυση μεταπτυχιακών προγραμμάτων που περιλάμβαναν ειδικά σεμινάρια στην ποιοτική μεθοδολογία. Από τη δεκαετία του 1990 και μετά, όλο και περισσότερα πανεπιστήμια εισάγουν στη διδακτέα ύλη ποιοτικά μεθοδολογικά μαθήματα, είτε αυτόνομα είτε σε συνδυασμό με ποσοτικά. Η τάση αυτή επιταχύνεται στον 21ο αιώνα, με αποτέλεσμα η νέα γενιά ερευνητών να διαθέτει πλέον διπλή εξοικείωση με τα δύο παραδείγματα.

Η ανάπτυξη της ποιοτικής έρευνας ενισχύθηκε επίσης από τις ανάγκες των επιστημών υγείας. Οι μελέτες εμπειριών ασθενών, η διερεύνηση της ποιότητας ζωής, η ερμηνεία της συμμόρφωσης σε θεραπευτικά σχήματα και η ανάλυση της σχέσης επαγγελματιών υγείας και ασθενών δεν μπορούν να εξηγηθούν επαρκώς με αριθμητικά δεδομένα. Ερευνητές σε ιατρικές και νοσηλευτικές σχολές εισήγαγαν μεθοδολογίες συνέντευξης, ομάδων εστίασης και ανάλυσης λόγου, προκειμένου να καταγράψουν τις πολυδιάστατες όψεις της εμπειρίας υγείας.

Παράλληλα, η ελληνική βιβλιογραφία σε θέματα μεθοδολογίας άρχισε να εμπλουτίζεται με μεταφράσεις έργων, αν και σε περιορισμένη κλίμακα. Οι μεταφράσεις συχνά επικεντρώθηκαν σε κείμενα που πραγματεύονταν τη γενική μεθοδολογία στις κοινωνικές επιστήμες. Ωστόσο, λίγα από αυτά παρείχαν την αναλυτική και συγκριτική επισκόπηση που προσφέρει το έργο των Creswell και Creswell. Επομένως, η παρούσα μετάφραση έρχεται σε μια συγκυρία ώριμης ανάπτυξης της ποιοτικής έρευνας στη χώρα μας και μπορεί να αποτελέσει σημείο αναφοράς για τους νέους αλλά και πιο έμπειρους ερευνητές.

Διεθνής αναγνώριση του έργου των συγγραφέων

Το *Qualitative Inquiry and Research Design* συγκαταλέγεται στα πιο πολυδιαβασμένα και αναφερόμενα εγχειρίδια ποιοτικής μεθοδολογίας διεθνώς. Οι John W. Creswell και J.

David Creswell θεωρούνται από τους πλέον επιδραστικούς μεθοδολογικούς στοχαστές, με έργο που εκτείνεται σε πολλές εκδόσεις και ενημερώνεται διαρκώς ώστε να ενσωματώνει τις νέες εξελίξεις στο πεδίο. Το συγκεκριμένο βιβλίο έχει μεταφραστεί σε πολλές γλώσσες και χρησιμοποιείται σε πανεπιστημιακά προγράμματα ανά τον κόσμο. Η διεθνής του αναγνώριση αντανακλά την ισορροπία που επιτυγχάνει ανάμεσα στο θεωρητικό βάθος και την πρακτική καθοδήγηση. Η επιλογή να παρουσιαστούν πέντε διαφορετικές προσεγγίσεις επιτρέπει στον ερευνητή να συγκρίνει, να επιλέγει και να σχεδιάζει με κριτική επίγνωση την καταλληλότερη για το δικό του ερευνητικό έργο.

Μεταφραστικές επιλογές και προκλήσεις

Στη διαδικασία μετάφρασης του έργου, αναδείχθηκαν ιδιαίτερες προκλήσεις. Η πιο σημαντική αφορούσε την ορολογία καθώς η ποιοτική έρευνα στα αγγλικά έχει αναπτύξει μια πλούσια γλωσσική παράδοση, με όρους που φέρουν ειδικά εννοιολογικά φορτία. Για κάθε όρο επιλέχθηκε η μετάφραση που θεωρήθηκε πιο εδραιωμένη στη σχετική ελληνική βιβλιογραφία. Επιπλέον, προκλήσεις ανέκυψαν στην απόδοση του ύφους. Το βιβλίο είναι γραμμένο με τρόπο που να συνδυάζει την ακαδημαϊκή αυστηρότητα με τη διδακτική διάσταση· ο αναγνώστης δεν καλείται μόνο να πληροφορηθεί, αλλά και να διδαχθεί πώς να σχεδιάσει και να υλοποιήσει μια ποιοτική έρευνα. Η μετάφραση, επομένως, όφειλε να αποδώσει αυτή τη διπλή λειτουργία, αποφεύγοντας υπερβολική τυποποίηση που θα απομάκρυνε τον αναγνώστη από την πρακτική χρησιμότητα του έργου. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στην ομαλή ροή του λόγου, ώστε η ελληνική έκδοση να διαβάζεται απρόσκοπτα και να μεταφέρει το ίδιο πνεύμα καθοδήγησης με το πρωτότυπο.

Συμβολή της ελληνικής έκδοσης

Η συμβολή του βιβλίου στην ελληνική επιστημονική κοινότητα μπορεί να ιδωθεί σε πολλαπλά επίπεδα. Κατ' αρχάς, λειτουργεί ως βασικό εγχειρίδιο για την εκπαίδευση των φοιτητών στις μεθοδολογίες ποιοτικής έρευνας. Τα ελληνικά πανεπιστήμια, τα τελευταία χρόνια, έχουν ενισχύσει τη διδασκαλία της ποιοτικής μεθοδολογίας στα προγράμματά τους, τόσο στις κοινωνικές επιστήμες όσο και σε άλλα γνωστικά πεδία. Η πρόσβαση σε ένα έργο διεθνούς αναγνώρισης ενδυναμώνει το εκπαιδευτικό πλαίσιο και επιτρέπει στους φοιτητές να μελετήσουν συστηματικά τις διαφορετικές προσεγγίσεις, με οδηγίες που έχουν ήδη δοκιμαστεί διεθνώς.

Δεύτερον, για τους ερευνητές που βρίσκονται σε πιο προχωρημένα στάδια της ακαδημαϊκής τους πορείας, το βιβλίο παρέχει τη δυνατότητα να εμβαθύνουν στις μεθοδολογικές επιλογές, να κατανοήσουν τα πλεονεκτήματα και τις αδυναμίες καθεμιάς από τις πέντε προσεγγίσεις και να αποφασίσουν ποια ανταποκρίνεται καλύτερα στο ερευνητικό τους ερώτημα. Σε ένα περιβάλλον όπου η διεπιστημονικότητα καθίσταται όλο και πιο επιτακτική, η γνώση διαφορετικών μεθοδολογικών εργαλείων είναι ανεκτίμητη.

Τρίτον, η μετάφραση ενισχύει τη δυνατότητα σύνδεσης της ελληνικής επιστημονικής κοινότητας με τον διεθνή διάλογο. Έχοντας στη διάθεσή τους το έργο στα ελληνικά, οι ερευνητές μπορούν να εκπαιδευτούν σε διεθνώς αναγνωρισμένα πρότυπα και να συμμετάσχουν πιο ενεργά στη συγγραφή και δημοσίευση άρθρων που ακολουθούν τις ίδιες μεθοδολογικές αρχές. Η γλωσσική πρόσβαση σε θεμελιώδη έργα όπως το παρόν αποτελεί κρίσιμο παράγοντα για την ενδυνάμωση της διεθνούς παρουσίας της ελληνικής έρευνας.

Η σημασία της παρούσας έκδοσης δεν περιορίζεται στη μεθοδολογική διάσταση. Αναδεικνύει επίσης ζητήματα φιλοσοφίας της επιστήμης, καθώς η ποιοτική έρευνα συνδέεται άρρηκτα με την κονστρουκτιβιστική παράδοση, που αμφισβητεί την κυριαρχία θετικιστικών προσεγγίσεων. Η συζήτηση γύρω από την εγκυρότητα, την αξιοπιστία και τη μεταφορά των ευρημάτων σε άλλα πλαίσια δεν αφορά μόνο τεχνικά ζητήματα, αλλά και φιλοσοφικές επιλογές. Η μετάφραση του βιβλίου προσφέρει την ευκαιρία να εμπλουτιστεί και ο ελληνικός διάλογος με αυτά τα θεμελιώδη ζητήματα.

Επίλογος

Εν κατακλείδι, η μετάφραση του *Qualitative Inquiry and Research Design* αποτελεί σημαντική προσθήκη στη διαθέσιμη βιβλιογραφία στα ελληνικά. Προσφέρει στον αναγνώστη ένα εργαλείο υψηλής αξίας για τη μελέτη, τον σχεδιασμό και την εφαρμογή ποιοτικής έρευνας, προάγοντας ταυτόχρονα τον διάλογο γύρω από τις επιστημολογικές και μεθοδολογικές της βάσεις. Ευελπιστούμε ότι η παρούσα έκδοση θα ενθαρρύνει περισσότερους ερευνητές στην Ελλάδα να εντάξουν ποιοτικές μεθόδους στα ερευνητικά τους σχέδια και θα συμβάλει στην ενδυνάμωση μιας κοινότητας που εκτιμά την πολυφωνία, την ερμηνεία και την πολυπλοκότητα της ανθρώπινης εμπειρίας.

Ηλίας Σαντουρίδης
Καθηγητής
Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοικονομικής
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Πρόλογος

Είμαστε στην ευχάριστη θέση να προσφέρουμε μια πλήρως επικαιροποιημένη έκδοση αυτού του βιβλίου (5η αγγλική). Σε αυτή την πιο πρόσφατη έκδοση, ο John με την Cheryl (η οποία ήταν συν-συγγραφέας στην 4η αγγλική έκδοση) παρέχουν επικαιροποιημένα παραδείγματα και οδηγίες σχετικά με τον σχεδιασμό ποιοτικής έρευνας μέσω πέντε διαφορετικών προσεγγίσεων. Το έργο αυτό εκτείνεται σχεδόν σε τρεις δεκαετίες, με κάθε νέα έκδοση να αντανακλά τις τρέχουσες εξελίξεις στον χώρο της ποιοτικής έρευνας. Ο κύριος σκοπός του βιβλίου είναι να παρουσιάσει την ποιοτική έρευνα και να αναδείξει τις πέντε ερευνητικές προσεγγίσεις. Με αυτόν τον τρόπο, οι αναγνώστες μπορούν να έχουν ένα σαφές πλαίσιο επιλογών για τη διεξαγωγή έρευνας και να επιλέγουν την κατάλληλη μέθοδο για τις δικές τους μελέτες.

Ακροατήριο

Αν και υπάρχουν πολλά ακροατήρια, τόσο γνωστά όσο και άγνωστα, για οποιοδήποτε κείμενο (Fetterman, 2019), απευθύνουμε αυτό το βιβλίο σε ακαδημαϊκούς και μελετητές των κοινωνικών και ανθρωπιστικών επιστημών, καθώς και των επιστημών υγείας. Τα παραδείγματα που παρουσιάζονται κατά τη διάρκεια του βιβλίου αποτυπώνουν την ποικιλομορφία αυτών των κλάδων και πεδίων σπουδών, όπως την κοινωνιολογία, την ψυχολογία, την εκπαίδευση, τη νοσηλευτική, την οικογενειακή ιατρική, την παραϊατρική, τις αστικές σπουδές, το μάρκετινγκ, την επικοινωνία και τη δημοσιογραφία, την εκπαιδευτική ψυχολογία, την οικογενειακή επιστήμη και θεραπεία, καθώς και άλλους κοινωνικούς και ανθρωπιστικούς τομείς της επιστήμης.

Στόχος μας είναι να παρέχουμε ένα χρήσιμο κείμενο για όσους παράγουν επιστημονική ποιοτική έρευνα με τη μορφή άρθρων σε περιοδικά, διδακτορικές διατριβές ή διπλωματικές και πτυχιακές εργασίες. Έχουμε θέσει το επίπεδο συζήτησης ώστε να είναι κατάλληλο για φοιτητές που βρίσκονται σε μεγάλα έτη προπτυχιακών σπουδών, παρακολουθούν ένα μεταπτυχιακό πρόγραμμα ή κάνουν διδακτορικό. Για μεταπτυχιακούς φοιτητές που γράφουν μεταπτυχιακή διπλωματική ή διδακτορική διατριβή, συγκρίνουμε τις πέντε προσεγγίσεις με την ελπίδα ότι μια τέτοια ανάλυση βοηθά στον καθορισμό ενός σκεπτικού για την επιλογή της καταλληλότερης μεθόδου. Για όλους όσοι ξεκινούν τώρα να ασχολούνται με την ποιοτική έρευνα, εισάγουμε τα φιλοσοφικά και ερμηνευτικά πλαίσια που διαμορφώνουν την ποιοτική έρευνα και παρουσιάζουμε τα βασικά στοιχεία για τον σχεδιασμό μιας ποιοτικής μελέτης. Πιστεύουμε ότι η κατανόηση των βασικών στοιχείων της ποιοτικής έρευνας είναι απαραίτητη πριν από την εξερεύνηση των ιδιαιτερο-

τήτων κάποιας ποιοτικής προσέγγισης. Ξεκινάμε κάθε κεφάλαιο με μια επισκόπηση του εκάστοτε θέματος του κεφαλαίου και στη συνέχεια παρουσιάζουμε το πώς θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί το θέμα σε καθεμία από τις πέντε προσεγγίσεις. Κατά τη συζήτηση των βασικών στοιχείων, προτείνουμε διάφορα βιβλία που απευθύνονται σε όσους κάνουν τα πρώτα τους βήματα στην ποιοτική έρευνα, τα οποία μπορούν να παρέχουν μια πιο εκτενή ανασκόπηση των βασικών στοιχείων της ποιοτικής έρευνας (π.χ. Creswell & Bàez, 2021). Αυτές οι βασικές γνώσεις είναι απαραίτητες για την εμβάθυνση στις πέντε προσεγγίσεις. Η εστίαση στη σύγκριση των πέντε προσεγγίσεων σε όλο το βιβλίο προσφέρει μια εισαγωγή για έμπειρους ερευνητές σε προσεγγίσεις που βασίζονται στην εκπαίδευση και τις ερευνητικές τους εμπειρίες.

Οργάνωση

Μετά την εισαγωγή, ορίζουμε την ποιοτική έρευνα και εξηγούμε την επιλογή των πέντε προσεγγίσεων. Ολοκληρώνουμε το Κεφάλαιο 1 με μια λίστα βασικών αναγνώσεων βιβλίων προκειμένου να ετοιμαστείτε για μια συζήτηση των φιλοσοφικών παραδοχών και ερμηνευτικών πλαισίων που τροφοδοτούν την ποιοτική έρευνα. Στο Κεφάλαιο 2, διερευνούμε πώς μπορούν να γραφτούν οι φιλοσοφικές παραδοχές και τα ερμηνευτικά πλαίσια σε μια ποιοτική μελέτη. Στο Κεφάλαιο 3, εξετάζουμε τα βασικά στοιχεία για τον σχεδιασμό μιας ποιοτικής μελέτης. Επανεξετάζουμε τον ορισμό της ποιοτικής έρευνας και διερευνούμε τους λόγους χρήσης της. Περιγράφουμε τις φάσεις της διαδικασίας της έρευνας, καθώς και τις δεξιότητες που απαιτούνται για την εκπόνηση μιας «καλής» ποιοτικής έρευνας. Στο Κεφάλαιο 4, παρουσιάζουμε καθεμία από τις πέντε προσεγγίσεις έρευνας: την αφηγηματική έρευνα, τη φαινομενολογία, την εμπειρικά θεμελιωμένη θεωρία, την εθνογραφία και την έρευνα περίπτωσης. Το κεφάλαιο περιλαμβάνει μια επισκόπηση των στοιχείων καθεμίας από τις πέντε προσεγγίσεις. Στο Κεφάλαιο 5, συνεχίζουμε αυτή τη συζήτηση, παρουσιάζοντας πέντε άρθρα δημοσιευμένα σε περιοδικά (ένα για κάθε προσέγγιση, με τα πλήρη άρθρα να βρίσκονται στα Παραρτήματα Α-Ε), τα οποία παρέχουν καλές αποτυπώσεις για καθεμία από τις προσεγγίσεις. Μελετώντας την επισκόπηση στο Κεφάλαιο 4 και στη συνέχεια ανασκοπώντας ένα άρθρο περιοδικού που αποτυπώνει μια προσέγγιση, μπορείτε να αναπτύξετε μια λειτουργική γνώση της. Επιλέγοντας ένα από τα βιβλία που προτείνουμε για μια προσέγγιση σε αυτό το κεφάλαιο και έχοντας πλέον δεξιότητες για την εφαρμογή της στην ερευνητική μελέτη σας, μπορείτε στη συνέχεια να επεκτείνετε αυτή τη γνώση.

Αυτά τα πέντε προκαταρκτικά κεφάλαια αποτελούν μια εισαγωγή στις πέντε προσεγγίσεις και μια επισκόπηση της διαδικασίας του ερευνητικού σχεδιασμού. Θέτουν το υπόβαθρο για τα υπόλοιπα κεφάλαια, τα οποία παρουσιάζουν, στη σειρά, κάθε βήμα στην ερευνητική διαδικασία: σύνταξη εισαγωγών σε μελέτες (Κεφάλαιο 6), συλλογή δεδομένων (Κεφάλαιο 7), ανάλυση και αναπαράσταση δεδομένων (Κεφάλαιο 8), συγγραφή ποιοτικών μελετών (Κεφάλαιο 9) και επικύρωση και αξιολόγηση μιας ποιοτικής μελέτης (Κεφάλαιο 10). Σε όλα αυτά τα κεφάλαια σχεδιασμού, ξεκινάμε με τα βασικά στοιχεία της

ποιοτικής έρευνας και στη συνέχεια επεκτείνουμε τη συζήτηση για να προχωρήσουμε και να συγκρίνουμε τις πέντε προσεγγίσεις.

Ως τελική εμπειρία και για να αποσαφηνιστούν διαφορές μεταξύ των πέντε προσεγγίσεων, στο Κεφάλαιο 11 παρουσιάζουμε μια μελέτη περίπτωσης ενόπλου (Asmussen & Creswell, 1995) και «μετατρέπουμε» την ιστορία από μελέτη περίπτωσης σε μια αφηγηματική βιογραφία, μια φαινομενολογία, μια εμπειρικά θεμελιωμένη θεωρία και μια εθνογραφία. Αυτό το καταληκτικό κεφάλαιο φέρνει τον αναγνώστη στον πλήρη κύκλο της εξέτασης της περίπτωσης του ενόπλου με διάφορους τρόπους, αποτελώντας μια επέκταση της εμπειρίας σεμιναρίου του John 1994 Vail, Κολοράντο (βλ. Κεφάλαιο 1) στην εξέταση του ίδιου προβλήματος από διάφορες ποιοτικές οπτικές.

Τι καινούργιο υπάρχει σε αυτή την έκδοση;

Σε αυτή τη νέα έκδοση, εισάγουμε νέο και αναθεωρημένο περιεχόμενο για να συμβαδίζουμε με τις εξελίξεις στον τρόπο σκέψης και στην πρακτική της ποιοτικής έρευνας. Σε όλα τα κεφάλαια, έχουμε ανταποκριθεί στα σχόλια σχετικά με την ανάγκη για περαιτέρω συμπερίληψη και ποικιλομορφία στα παραδείγματα, τις αναφορές και την ορολογία μας. Ενισχύσαμε τις περιγραφές μας σε θέματα σχεδιασμού που θεωρούνται απαιτητικά για όσους ξεκινούν τώρα την ενασχόλησή τους με την ποιοτική έρευνα, όπως οι δεοντολογικοί προβληματισμοί και η χρήση της θεωρίας. Σε ολόκληρο το βιβλίο έχουμε επεκτείνει το περιεχόμενο και τα παραδείγματα ώστε να αντανακλούν τις τεχνολογικές εξελίξεις και τη χρήση τους σε ολόκληρη την ποιοτική ερευνητική διαδικασία. Υπάρχει ένας υγιής σεβασμός σε παραλλαγές της καθεμίας από τις πέντε ερευνητικές προσεγγίσεις. Συνειδητοποιήσαμε ότι δεν υπάρχει ένας μοναδικός τρόπος προσέγγισης της εθνογραφίας, της εμπειρικά θεμελιωμένης θεωρίας ΣτΕ: Ο όρος Ground Theory αποδίδεται στα ελληνικά ως «εμπειρικά θεμελιωμένη θεωρία» ή απλώς «θεμελιωμένη θεωρία». Στο βιβλίο χρησιμοποιείται κατά κύριο λόγο η πρώτη απόδοση ως πληρέστερη, ωστόσο σε κάποιες περιπτώσεις για λόγους οικονομίας του λόγου επιλέγεται η πιο σύντομη απόδοση.κ.λπ. Έχουμε επιλέξει προσεκτικά τις προσεγγίσεις που θεωρούμε πιο δημοφιλείς για κάθε ερευνητικό παράδειγμα και έχουμε επισημάνει βιβλία που εστιάζουν ειδικά σε αυτές.

Τα χαρακτηριστικά μάθησης που περιλαμβάνονται σε αυτό το βιβλίο έχουν σκοπό να καθοδηγήσουν τη μάθησή σας και να βοηθήσουν στην ανάπτυξη των δεξιοτήτων που είναι απαραίτητες για να επιλέξετε την κατάλληλη ποιοτική ερευνητική προσέγγιση για το ερευνητικό σας πρόβλημα. Στο βιβλίο θα βρείτε:

- **Ερωτήσεις για συζήτηση** που σας βοηθούν να προσανατολιστείτε στα θέματα κάθε κεφαλαίου.

- **Βασικούς όρους** του κεφαλαίου που εφιστούν την προσοχή σας σε νέους όρους, όπως αναφέρονται σε ολόκληρο το βιβλίο, με τους ορισμούς να παρέχονται στο γλωσσάρι.

- **Επιλεγμένες μελέτες**, οι οποίες έχουν επιλεγεί σκόπιμα ώστε να αντιπροσωπεύουν καθεμία από τις πέντε προσεγγίσεις ποιοτικής έρευνας, εισάγονται στο Κεφάλαιο 5 και επανεξετάζονται στα Κεφάλαια 6-10, ως γέφυρα μεταξύ θεωρίας και πρακτικής, και περιλαμβάνονται ολόκληρες στα Παραρτήματα Α έως Ε.

- **Δραστηριότητες «Προσπαθήστε το τώρα»,** που επεκτείνουν τη μάθησή σας, εφαρμόζοντας άμεσα τις έννοιες και μεθόδους του βιβλίου για να τροφοδοτήσουν τον σχεδιασμό της δικής σας ποιοτικής έρευνας.

- **Παραδείγματα** που έχουν επιλεγεί σκόπιμα ώστε να αντιπροσωπεύουν ποικίλες ποιοτικές μελέτες και να σας βοηθήσουν να περιηγηθείτε στις πολυπλοκότητες του πραγματικού κόσμου.

- **Έλεγχοι κεφαλαίων,** ώστε να προβείτε σε μια σύντομη παύση στο τέλος κάθε κεφαλαίου. Αφιερώνοντας χρόνο προκειμένου να αξιολογήσετε τον βαθμό στον οποίο έχετε αναπτύξει τις επιδιωκόμενες γνώσεις και δεξιότητες, μπορείτε να ενισχύσετε την αυτοπεποίθησή σας.

- **Συνόψεις,** που ανακεφαλαιώνουν πληροφορίες για θέματα που καλύπτονται στο κεφάλαιο.

- **Περαιτέρω μελέτη,** που σας δίνει τη δυνατότητα να ανατρέξετε και να εξερευνήσετε τη σύγχρονη βιβλιογραφία πέρα από τα κεφάλαια του βιβλίου.

- **Οπτικοί βοηθοί,** που χρησιμοποιούνται σε όλο το βιβλίο για την παρουσίαση νέων πληροφοριών και τη σύνοψη του περιεχομένου σε σύντομη και προσιτή μορφή, μέσω σχημάτων και πινάκων.

Σχετικά με τους συγγραφείς

Ο **John W. Creswell, PhD**, είναι Καθηγητής Οικογενειακής Ιατρικής και Ανώτερος Επιστήμονας Έρευνας του Προγράμματος Μεικτών Μεθόδων του Μίσιγκαν. Έχει συγγράψει πολυάριθμα άρθρα και 34 βιβλία σχετικά με την έρευνα μεικτών μεθόδων, την ποιοτική έρευνα και τον ερευνητικό σχεδιασμό. Όσο βρισκόταν στο Πανεπιστήμιο της Νεμπράσκα-Λίνκολν, κατείχε την Έδρα Καθηγητή Clifton Endowed, υπηρέτησε ως διευθυντής του Γραφείου Έρευνας Μεικτών Μεθόδων, ήταν συνιδρυτής του περιοδικού της SAGE *Journal of Mixed Methods Research* και Επίκουρος Καθηγητής Οικογενειακής Ιατρικής στο Πανεπιστήμιο του Μίσιγκαν και σύμβουλος του Κέντρου Ερευνών Υπηρεσιών Υγείας της Διοίκησης Βετεράνων στο Αν Άρμπορ, Μίσιγκαν. Υπήρξε Ανώτερος Υπότροφος Fulbright στη Νότια Αφρική το 2008 και στην Ταϊλάνδη το 2012. Το 2011, συν-ηγήθηκε μιας ομάδα εργασίας των Εθνικών Ινστιτούτων Υγείας για τις «βέλτιστες πρακτικές έρευνας μεικτών μεθόδων στις επιστήμες υγείας», υπηρέτησε ως επισκέπτης Καθηγητής στη Σχολή Δημόσιας Υγείας του Χάρβαρντ και έγινε επίτιμος διδάκτορας του Πανεπιστημίου της Πρετόρια της Νότιας Αφρικής. Το 2014, ήταν ο ιδρυτικός Πρόεδρος της Διεθνούς Ερευνητικής Ένωσης Μεικτών Μεθόδων. Το 2015, εντάχθηκε στο προσωπικό της Οικογενειακής Ιατρικής στο Πανεπιστήμιο του Μίσιγκαν για να συνδιευθύνει το Πρόγραμμα Μεικτών Μεθόδων του Μίσιγκαν. Το 2017, ήταν συν-συγγραφέας των «προτύπων» της Αμερικανικής Ψυχολογικής Εταιρείας για την ποιοτική έρευνα και τις μεικτές μεθόδους έρευνας. Η τέταρτη (αμερικανική) έκδοση αυτού του βιβλίου για την *Ποιοτική Έρευνα και τον Ερευνητικό Σχεδιασμό* τιμήθηκε με το βραβείο McGuffey Longevity 2018 από την Ένωση Ακαδημαϊκών Συγγραμμάτων και Συγγραφέων των ΗΠΑ. Κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19, διεξήγαγε εξ αποστάσεως παρουσιάσεις ως προσκεκλημένος ομιλητής σε πολλές χώρες από το γραφείο του στην Οσάκα της Ιαπωνίας. Ενημερώσεις για το έργο του μπορείτε να βρείτε στον ιστότοπό του στη διεύθυνση johnwcreswell.com.

Η Cheryl N. Poth, PhD, είναι Καθηγήτρια στην Παιδαγωγική Σχολή και μέλος ΔΕΠ του Κέντρου Έρευνας και Εφαρμοσμένων Μετρήσεων και Αξιολόγησης στο Πανεπιστήμιο της Αλμπέρτα. Σε αυτόν το ρόλο, έχει αναπτύξει και διδάξει ερευνητικές μεθόδους σε μεταπτυχιακό επίπεδο και μαθήματα αξιολόγησης προγραμμάτων, πέραν της επίβλεψης και καθοδήγησης φοιτητών, καθηγητών και μελών της τοπικής και παγκόσμιας κοινότητας σε ποιοτική και ποσοτική έρευνα, καθώς και σε μεικτές μεθόδους έρευνας. Είναι συγγραφέας πάνω από 50 άρθρων σε περιοδικά με κριτές, τριών βιβλίων, καθώς και πολλών κεφαλαίων βιβλίων. Το έργο της έχει αναγνωριστεί από την Αμερικανική Ένωση Εκπαιδευτικής Έρευνας με το Βραβείο του Τομέα D Σημαντικής Συμβολής στη Μεθοδολογία Έρευνας το 2023 (με την Peggy Shannon-Baker) και από την Ένωση Ακαδημαϊκών Συγγραμμάτων και Συγγραφέων με το βραβείο Περισσότερο Υποσχόμενου Νέου Ακαδημαϊκού Συγγράμ-

ματος το 2020 και το βραβείο McGuffey Μακροζωίας για βιβλίο ποιοτικής έρευνας το 2018 (με τον John Creswell). Υπηρέτησε ως συντάκτρια του *SAGE Handbook of Mixed Methods Research* (2023) και ως Προσκεκλημένη Συν-συντάκτρια σε πολλά ειδικά τεύχη περιοδικών, συμπεριλαμβανομένου του *International Journal of Qualitative Methods*. Πέρα από περισσότερες από 40 προσκεκλημένες ομιλίες και 150 παρουσιάσεις σε συνέδρια, έχει διευθύνει εργαστήρια ερευνητικών μεθόδων με ποικίλα ακροατήρια σε τέσσερις ηπείρους. Υπηρέτησε ως μέλος της Συμβουλευτικής Επιτροπής του Διεθνούς Ινστιτούτου Ποιοτικής Μεθοδολογίας (2014-2020), ως Πρόεδρος της Διεθνούς Ένωσης Έρευνας Μεικτών Μεθόδων (2017-2018), ως ερευνήτρια στο Πανεπιστήμιο της Νότιας Αφρικής (2018-2020), ως μελετήτρια Helen Glass στο Κολέγιο Νοσηλευτικής στο Τμήμα Επιστημών Υγείας Rady στο Πανεπιστήμιο της Μανιτόμπα (2022), και ως MERIT Επισκέπτρια Καθηγήτρια στη Σχολή Επιστημών Υγείας στο Πανεπιστήμιο McMaster (2023-2025). Το 2009, συνίδρυσε τη διεπιστημονική Κλινική και Κοινοτική Ερευνητική Ομάδα Αξιολόγησης της Αλμπέρτα για την προώθηση καινοτόμων ερευνητικών συνεργασιών κοινότητας-πανεπιστημίου για τον σχεδιασμό προγραμμάτων και τις εκτιμήσεις των επιπτώσεων της παροχής υπηρεσιών για άτομα με περίπλοκες ανάγκες. Υπηρετεί ως μεθοδολόγος σε πολλές διεπιστημονικές ερευνητικές ομάδες και έχει ηγηθεί ερευνητικών προγραμμάτων, χρηματοδοτούμενων σε ομοσπονδιακό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. Είναι Συνεργαζόμενη Συντάκτρια του *Journal of Mixed Methods Research* και μέλος της συντακτικής επιτροπής πολλών περιοδικών. Ενημερώσεις για το έργο της μπορείτε να βρείτε στον ιστότοπό της στη διεύθυνση https://sites.google.com/ualberta.ca/cheryl-poth/.

Ευχαριστίες

Ο John είναι ευγνώμων περισσότερο από όλους στους πολλούς φοιτητές στα μαθήματά του ποιοτικής έρευνας στο Πανεπιστήμιο της Νεμπράσκα-Λίνκολν, που βοήθησαν στη διαμόρφωση αυτού του βιβλίου όλα αυτά τα χρόνια. Προσέφεραν προτάσεις, έδωσαν παραδείγματα και συζήτησαν το υλικό αυτού του βιβλίου. Επίσης, επωφελήθηκε από ικανούς μελετητές που βοήθησαν στη διαμόρφωση και στην ολοκλήρωση αυτού του βιβλίου στην πρώτη έκδοση: Paul Turner, Ken Robson, Dana Miller, Diane Gillespie, Gregory Schraw, Sharon Hudson, Karen Eifler, Neilida Aguilar και Harry Wolcott. Ο Ben Crabtree και ο Rich Hofmann βοήθησαν επίσης σημαντικά στην τροφοδότηση του κειμένου της πρώτης έκδοσης, τον ενθάρρυναν να προχωρήσει και ανταποκρίθηκαν επιμελώς και άμεσα στο αίτημα της Sage να γίνουν εξωτερικοί κριτές της πρώτης έκδοσης. Επιπροσθέτως, οι Keith Pezzoli, Kathy O'Byrne, Joanne Cooper και Phyllis Langton υπηρέτησαν ως κριτές της πρώτης έκδοσης για τη Sage και συνεισέφεραν με τη διορατικότητά τους στο περιεχόμενο και στη δομή σε ζητήματα που δεν μπορούσε να διακρίνει λόγω της εγγύτητάς του με το υλικό.

Αναφορικά με τους κριτές αυτής της νέας έκδοσης, εκτιμούμε τον χρόνο και την προσπάθειά σας να εξετάσετε το προσχέδιο του βιβλίου μας. Όπως πάντα, ο John είναι υπόχρεος στη C. Deborah Laughton, η οποία επιμελήθηκε την πρώτη έκδοση· στη Lisa Cuevas Shaw, η οποία επιμελήθηκε τη δεύτερη έκδοση· στη Vicki Knight, η οποία επιμελήθηκε την τρίτη έκδοση· στην Helen Salmon, η οποία επιμελήθηκε την τέταρτη έκδοση· και στη Leah Fargotstein, η οποία επιμελήθηκε αυτή τη νέα έκδοση. Επίσης, σε προηγούμενες εκδόσεις, όλα τα μέλη του Γραφείου Μεθόδων Ποιοτικής και Μεικτής Έρευνας στη Νεμπράσκα και του Προγράμματος Μεικτών Μεθόδων στο Μίσιγκαν παρείχαν πολύτιμη βοήθεια. Ο John ξεχωρίζει ιδιαίτερα τους καθηγητές Vicki Plano Clark και Ron Shope, που συνέβαλαν καθοριστικά στη βελτιστοποίηση και στη διαμόρφωση των ιδεών του σχετικά με την ποιοτική έρευνα από έκδοση σε έκδοση.

Η Cheryl είναι ευγνώμων στον John για την ευκαιρία που της έδωσε να συμμετάσχει στην τέταρτη έκδοση ως συν-συγγραφέας και να προωθήσει τη συνεργασία μας στην τρέχουσα έκδοση. Ο John υπήρξε καθοριστικός μέντορας για τη σκέψη και τη συγγραφή της σχετικά με την ποιοτική έρευνα. Εκτίμησε ιδιαίτερα την προθυμία του John να εξετάσει νέες ιδέες για το περιεχόμενο και τους τρόπους παρουσίασης του υλικού. Επίσης, είμαστε και οι δύο ευγνώμονες προς την Παιδαγωγική Σχολή του Πανεπιστημίου της Αλμπέρτα και το Τμήμα Οικογενειακής Ιατρικής του Πανεπιστημίου του Μίσιγκαν και τους συναδέλφους. Ειδικά για την παρούσα έκδοση, η Cheryl θα ήθελε να εκφράσει τις ευχαριστίες της στους Winston Pei και Danae Stelau για την προσήλωσή τους στη λεπτομέρεια κατά την οριστικοποίηση της τρέχουσας έκδοσης. Εκτίμησε επίσης την υποστήριξη και τις πολύτιμες συμβουλές του Trevor Jordan κατά τα τελευταία 15 χρόνια.

Τέλος, ευχαριστούμε τα μέλη των οικογενειών μας (για τον John – Mariko, David, Kasey, Johanna και Bonny· για την Cheryl – Damian, Avery και Jasper), που μας παρείχαν χρόνο ώστε να αφιερώσουμε πολλές ώρες γράφοντας και αναθεωρώντας αυτό το βιβλίο. Σας ευχαριστούμε όλους.

1 | Εισαγωγή στην ποιοτική έρευνα και στον ποιοτικό σχεδιασμό

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

- Γιατί να εστιάσουμε στην εξέταση πέντε προσεγγίσεων για την ποιοτική έρευνα;
- Τι περιλαμβάνει ο χαρακτηρισμός κάποιου ως ποιοτικού ερευνητή;
- Ποια είναι τα διακριτικά χαρακτηριστικά της ποιοτικής έρευνας;
- Ποιες είναι οι βασικές αναγνώσεις για καθεμία από τις πέντε επιλεγμένες προσεγγίσεις;

Η ιδέα για αυτό το βιβλίο προέκυψε από συζητήσεις που έλαβαν χώρα κατά τη διάρκεια ενός καλοκαιρινού σεμιναρίου ποιοτικής έρευνας στο Vail του Κολοράντο, που χρηματοδοτήθηκε από το Πανεπιστήμιο του Ντένβερ υπό την κατάλληλη καθοδήγηση της Edith King του Κολεγίου Παιδαγωγικής. Σε εκείνο το σεμινάριο του 1994, ενώ συζητούσαμε για την ανάλυση ποιοτικών δεδομένων, ο John ξεκίνησε με μια προσωπική σημείωση, παρουσιάζοντας μια από τις πρόσφατα ολοκληρωμένες ποιοτικές μελέτες του – μια μελέτη περίπτωσης όσον αφορά την αντίδραση ενός πανεπιστημίου σε ένα περιστατικό με έναν ένοπλο φοιτητή (Asmussen & Creswell, 1995). Ο John ήξερε ότι αυτή η περίπτωση θα μπορούσε να προκαλέσει κάποια συζήτηση και να αναδείξει σύνθετα ζητήματα ανάλυσης. Αφορούσε την αντίδραση ενός πανεπιστημίου στις μεσοδυτικές πολιτείες σε έναν ένοπλο που εισέβαλε σε ένα προπτυχιακό μάθημα αναλογιστικών επιστημών με ένα ημιαυτόματο τουφέκι και προσπάθησε να πυροβολήσει τους συμφοιτητές του. Το όπλο μπλόκαρε και δεν εκπυρσοκρότησε, με αποτέλεσμα ο ένοπλος να τραπεί σε φυγή, πριν συλληφθεί λίγα χιλιόμετρα μακριά. Όρθιος μπροστά στην ομάδα, ο John αφηγήθηκε τα γεγονότα της περίπτωσης, ανέλυσε τις κύριες θεματικές και μοιράστηκε τα διδάγματα που αποκομίσαμε από την αντίδραση ενός πανεπιστημίου σε ένα σχεδόν τραγικό γεγονός. Έπειτα, απρογραμμάτιστα, ο Harry Wolcott του Πανεπιστημίου του Όρεγκον, που ήταν επίσης υπεύθυνος για αυτό το σεμινάριο, σήκωσε το χέρι του και ζήτησε να πάρει τον λόγο. Εξήγησε πώς θα προσέγγιζε τη μελέτη ως πολιτισμικός ανθρωπολόγος. Προς έκπληξη του John, ο Harry είχε «μετατρέψει» τη μελέτη περίπτωσής του σε εθνογραφία, πλαισιώνοντας τη μελέτη με έναν εντελώς νέο

τρόπο. Μόλις ο Harry ολοκλήρωσε, ο Les Goodchild, ο οποίος τότε βρισκόταν στο Πανεπιστήμιο του Ντένβερ, ανέλυσε πώς θα προσέγγιζε την υπόθεση του ενόπλου από μια ιστορική οπτική. Έτσι, και οι τρεις συνέβαλαν στην πολύπλευρη αποτύπωση του περιστατικού, προσθέτοντας απρόσμενες προεκτάσεις στην αρχική μελέτη περίπτωσης μέσα από διαφορετικές ποιοτικές προσεγγίσεις. Αυτό το γεγονός πυροδότησε μια ιδέα που ο John είχε από καιρό – ότι ο σχεδιασμός μιας ποιοτικής μελέτης συνδέεται άμεσα με τη συγκεκριμένη *προσέγγιση* που υιοθετείται στην **ποιοτική έρευνα (qualitative research)** (δείτε το γλωσσάρι για τους ορισμούς των όρων σε έντονη γραμματοσειρά).

Ο John ξεκίνησε να γράφει την πρώτη έκδοση αυτού του βιβλίου, καθοδηγούμενος από ένα και μόνο συναρπαστικό ερώτημα: Πώς ο τύπος ή η προσέγγιση της ποιοτικής έρευνας επηρεάζει τον σχεδιασμό ή τις διαδικασίες μιας μελέτης;

Αυτό το κεφάλαιο θα σας εισαγάγει στην ποιοτική έρευνα και στις πέντε προσεγγίσεις που εξετάζονται σε αυτό το βιβλίο. Θα το πετύχουμε περιγράφοντας την προσέγγισή μας, εξηγώντας το σκεπτικό μας για την εστίαση σε αυτές τις πέντε προσεγγίσεις της ποιοτικής έρευνας και τοποθετώντας τον εαυτό μας ως ποιοτικούς ερευνητές. Στη συνέχεια, θα σας βοηθήσουμε να αρχίσετε να διακρίνετε την ποιοτική έρευνα, παρουσιάζοντας τον ορισμό μας και εννέα κοινά χαρακτηριστικά της. Τέλος, παράλληλα με την ανάλυση των πέντε ποιοτικών προσεγγίσεων που εξετάζονται σε αυτό το βιβλίο –αφηγηματική έρευνα, φαινομενολογία, εμπειρικά θεμελιωμένη θεωρία, εθνογραφία και τη μελέτη περίπτωσης– θα παραθέσουμε τα βασικά συγγράμματα για καθεμία από αυτές.

Σκεπτικό της προσέγγισής μας στο βιβλίο

Σε αυτό το βιβλίο, εξετάζουμε πέντε διαφορετικές προσεγγίσεις στην ποιοτική διερεύνηση –αφηγηματική, φαινομενολογία, εμπειρικά θεμελιωμένη θεωρία, εθνογραφία και μελέτη περίπτωσης– και τις παρουσιάζουμε δίπλα δίπλα, διευκολύνοντας τη σύγκριση και την αντιπαραβολή τους. Οι διαφορές μεταξύ των πέντε προσεγγίσεων γίνονται πιο εμφανείς όταν εξετάζουμε την εφαρμογή τους σε κάθε στάδιο της ποιοτικής έρευνας. Αυτό περιλαμβάνει εισαγωγή σε μια μελέτη, τον καθορισμό του σκοπού και των ερευνητικών ερωτημάτων, τη συλλογή και ανάλυση δεδομένων, τη συγγραφή της μελέτης, καθώς και τα κριτήρια της εγκυρότητας και αξιοπιστίας. Μελετώντας δημοσιευμένα άρθρα σε περιοδικά ποιοτικής έρευνας, παρατηρούμε, για παράδειγμα, ότι τα ερευνητικά ερωτήματα που διαμορφώνονται στο πλαίσιο της θεμελιωμένης θεωρίας διαφέρουν από εκείνα μιας φαινομενολογικής μελέτης.

Αυτός ο συνδυασμός των διαφορετικών προσεγγίσεων και ο τρόπος με τον οποίο η διακριτότητά τους αναδεικνύεται σε κάθε στάδιο της ερευνητικής διαδικασίας είναι αυτό που διαφοροποιεί το ανά χείρας βιβλίο από άλλα σχετικά με την ποιοτική έρευνα που ίσως έχετε διαβάσει. Οι περισσότεροι ποιοτικοί ερευνητές επικεντρώνονται σε μόνο μία προσέγγιση –όπως η εθνογραφία ή η θεμελιωμένη θεωρία– και επιχειρούν να πείσουν τους αναγνώστες τους για την αξία της συγκεκριμένης μεθόδου. Αυτό είναι εύλογο στον ιδιαίτερα εξειδικευμένο ακαδημαϊκό κόσμο μας. Ωστόσο, οι φοιτητές και όσοι και όσες

ξεκινούν τώρα την ενασχόλησή τους με την ποιοτική έρευνα χρειάζονται ευελιξία στην επιλογή προσεγγίσεων που προσαρμόζονται στα ερευνητικά τους ερωτήματα και ευθυγραμμίζονται με τα δικά τους ενδιαφέροντα στην έρευνα. Ελπίζουμε ότι αυτό το βιβλίο αναδεικνύει την ποιοτική έρευνα σε όλη της την έκταση και ενθαρρύνει τους αναγνώστες να εξερευνήσουν διαφορετικούς τρόπους συμμετοχής στην ερευνητική διαδικασία. Παρέχει στους ποιοτικούς ερευνητές μια σειρά επιλογών για τη διεξαγωγή ποιοτικής έρευνας και τους καθοδηγεί στη λήψη αποφάσεων σχετικά με την καταλληλότερη προσέγγιση για τη μελέτη των ερευνητικών τους προβλημάτων. Με την πληθώρα βιβλίων για την ποιοτική έρευνα, τόσο γενικών όσο και εξειδικευμένων σε διάφορες ερευνητικές προσεγγίσεις, οι ποιοτικοί ερευνητές συχνά δυσκολεύονται να κατανοήσουν τις διαθέσιμες επιλογές (δηλαδή τις προσεγγίσεις) και τον τρόπο με τον οποίο μπορούν να κάνουν μια συνειδητή και τεκμηριωμένη επιλογή για την έρευνά τους.

Μελετώντας αυτό το βιβλίο και αξιοποιώντας μαθησιακά χαρακτηριστικά, ελπίζουμε ότι θα αποκτήσετε βαθύτερη κατανόηση των σταδίων της ερευνητικής διαδικασίας, θα διακρίνετε τις ομοιότητες και τις διαφορές μεταξύ των πέντε ποιοτικών **προσεγγίσεων στην έρευνα (approaches to inquiry)** και θα εφαρμόσετε τις νέες σας γνώσεις στον σχεδιασμό ποιοτικών μελετών που βασίζονται σε αυτές τις πέντε προσεγγίσεις.

Η τοποθέτησή μας

Είναι σημαντικό να μοιραστούμε μαζί σας ορισμένα στοιχεία από το υπόβαθρό μας, ώστε να κατανοήσετε καλύτερα την προσέγγισή μας σε αυτό το βιβλίο. Η διαμόρφωση και η εξέλιξη αυτού του βιβλίου έχουν επηρεαστεί από τα πολύπλευρα και δυναμικά πλαίσια στα οποία εργαζόμαστε και ζούμε – και κυρίως από τους ανθρώπους και τις κοινότητες με τις οποίες αλληλεπιδρούμε. Αυτό μάς δίνει την ευκαιρία να εισαγάγουμε (και ταυτόχρονα να αποτελέσουμε παράδειγμα για) την αρχή της διαφάνειας όσον αφορά την τοποθέτηση του ερευνητή κατά την παρουσίαση της έρευνας – και στη δική μας περίπτωση, να εξηγήσουμε το σκεπτικό για το περιεχόμενό μας. Γράφουμε από την οπτική της μετάδοσης μιας ουσιαστικής κατανόησης της διαδικασίας της ποιοτικής έρευνας (είτε την αποκαλέσει κανείς «επιστημονική μέθοδο» είτε με άλλον όρο), εστιάζοντας σε βασικά χαρακτηριστικά των μεθόδων, όπως η εκτεταμένη συλλογή ποιοτικών δεδομένων, η εις βάθος ανάλυση δεδομένων μέσω πολυβηματικών δεδομένων και η αξιοποίηση λογισμικού υποστήριξης της ανάλυσης. Επιπλέον, αυτό το βιβλίο αντανακλά τη σημασία που αποδίδει ο John στη δομή της γραφής, είτε πρόκειται για μια ποιοτική μελέτη, ένα ποίημα ή ένα δημιουργικό μη μυθοπλαστικό κείμενο. Εδώ και πολύ καιρό, ο John ενδιαφέρεται για τη *σύνθεση* της ποιοτικής έρευνας. Αυτό το ενδιαφέρον εκφράζεται μέσω της αναζήτησης τρόπων καλύτερης οργάνωσης της ποιοτικής μελέτης και την προσπάθεια οπτικοποίησης του τρόπου με τον οποίο η δομή μεταβάλλεται ανάλογα με την προσέγγιση που ακολουθείται στην έρευνα. Από την πλευρά της, η Cheryl καθοδηγείται από ένα σταθερό ερευνητικό ενδιαφέρον για την ενίσχυση της χρήσης των ευρημάτων και των διαδικασιών της ποιοτικής έρευνας. Αυτό την οδήγησε στο να εστιάσει